

MÜNÂSEBÂTÜ'L-ÂYÂT ve's-SÜVER

Emîn Ahsen Islâhî, *Tedebbür-i Qurʾân* (I-IX, Lahor 1993); Necati Kara, *Burhânuddin İbrâhîm b. ʿOmer el-Bikâʿî ve Tefsîrindeki Metodu* (bk. bibl.); Mehmet Faik Yılmaz, *Âyetler ve Süreler Arasındaki Münâsebet* (bk. bibl.; diğer çalışmalar için ayrıca bk. Yılmaz, s. 40-116).

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 302, 432-433; Buhârî, "Tefsîr", 2/29; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Beyrut 1397/1977, II, 74; İzzeddin İbn Abdüsselâm, *el-İşâre ile'l-icâz fi baʿzi envâʿi'l-mecâz*, İstanbul 1313/1895, s. 221; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kurʾâni'l-ʿazîm*, Beyrut, ts., I, 225; Zerkeşî, *el-Burhân fi ʿulûmi'l-Kurʾân* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Marʾaşî v.dğr.), Beyrut 1415/1994, I, 131 vd.; Bikâî, *Naẓmü'd-dürrer*, Kahire 1413/1992, I, 7, 18-55; XXII, 424-425; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, I, 77-79; Âlûsî, *Rûhu'l-mefʿânî*, Beyrut 1408/1987, I, 71, 339; XXX, 313; Hamîdüddin Ferâhî, *Resâʾilü'l-İmâm el-Ferâhî fi ʿulûmi'l-Kurʾân*, A'zamgarh 1411/1991, s. 86-87; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 682; IX, 6179; M. Mahmûd Hicâzî, *el-Vahdetü'l-mevzûʿiyye fi'l-Kurʾâni'l-Kerîm*, Kahire 1350/1970, s. 9-12; Subhî es-Sâlih, *Mebâhiş fi ʿulûmi'l-Kurʾân*, Beyrut 1401/1981, s. 151; Emîn Ahsen Islâhî, *Mebâdi-i Tedebbür-i Qurʾân*, Lahor 1991, s. 200-207; Necati Kara, *Burhânuddin İbrâhîm b. ʿOmer el-Bikâʿî ve Tefsîrindeki Metodu*, Van 1994, s. 238-280; Mehmet Faik Yılmaz, *Âyetler ve Süreler Arasındaki Münâsebet* (doktora tezi, 1995), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; Nasr Hâmid Ebû Zeyd, *İlahî Hitâbın Tabiatı* (trc. Mehmet Emin Maşalı), Ankara 2001, s. 198 vd.; Abdülhamit Birşik, "Kurʾân'da İç Bütünlük: Islâhî'nin Tefsîr Yöntemi", *Diwân: İlmî Araştırmalar*, sy. 11, İstanbul 2001, s. 71-75.

MEHMET FAİK YILMAZ

MÜNÂSEBE

(المناسبة)

Olayla hüküm arasındaki uygunluk, mâkul denge; hükmün illetini belirlemek için başvurulan bir metot anlamında fıkıh usulü terimi (bk. MASLAHAT).

MÜNÂSEHA

(المناسحة)

Bir mirasın paylaşılmasından önce vefat eden mirasçının payının kendi vârislerine intikalinin hesaplanması anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte "nakletmek, değiştirmek, gidermek" anlamındaki *nesh* kökünden türeyen *münâseha* kelimesi İslâm miras hukukunda mirasın paylaşılmasından önce mirasçılardan bir veya birkaçının vefatı halinde onlara düşen payların kendi vârislerine intikalinin hesaplanmasını ifade eder.

Genellikle her *münâseha* meselesi içinde birkaç mesele birleşmiş olarak bulunur. *Münâseha* işlemi yapılırken, ölen mirasçılara vefat tarihi sıralamasına göre önce kendi hisselerine düşen payları ayrılır. *Münâsehayı* teşkil eden her bir mesele ayrı ayrı çözüldükten sonra meselelerin birbirine karşı oranlarının değişmemesi için denkleştirme işlemleri yapılır. Neticede bulunan tek payda üzerinden vârisler hisselerini alır. Sürekli biçimde meydana gelen bu değişme sebebiyle işleme *münâseha* adı verilmiştir.

Münâseha işleminde bazan sonradan ölen mirasçının mirasçılığı ilk ölenin mirasçılığı ile aynı kişiler olabilir ve alacakları pay oranları da önceki meselenin oranı ile aynı olabilir. Bu durumda meseleyi iki kademelilik olarak çözmeye gerek kalmaz ve tek işleme problem çözülür. Meselâ vefat eden bir kişinin mirasçı olarak iki oğlu ile iki kızının miras ve tereke paylaşılmasından önce kızlardan biri vefat edip kardeşlerinden başka kimseyi mirasçı bırakmaması durumunda ölen babanın ve kız kardeşin mirasçılığı aynı şahıslar ve pay oranları da her iki meselede aynı olduğundan problem tek bir işlemle çözülür. Ölen babanın mirası beş pay itibar edilerek bundan ikisini bir oğul, ikisini diğer oğul, birini de kız alır.

Eğer ikinci ölenin mirasçılığı birinci ölenin de mirasçılığı olduğu halde ikinci meselede pay oranları değişiyorsa veya ikinci ölenin mirasçılığı arasına ilk ölenin mirasçılığına ilâve olarak başka mirasçılar da katılmışsa ya da ikinci meselede mirasçıların tamamı farklı kimselerse ölenlerin her birinin meseleleri ayrı ayrı kurulur. Bu durumda daha sonra ölen mirasçının önceki meseledeki payı ile kendi mirasçılarının toplam payları denk gelirse işlem bitmiş olur, farklılık olması halinde paylar eşitlenir.

İlk ölen kişinin malları taksim edilmeden mirasçılardan ölenlerin birden fazla olması durumunda *münâseha* işlemi üç veya daha çok meselenin birleştirilmesiyle halledilir. Önce ilk ölene ait mesele, ardından vefat tarihleri sırasına göre ölen mirasçılara ait meseleler çözülür. Her mesele ayrı ayrı halledildikten sonra bir üstteki mesele ile birleştirilir. *Münâsehada* mirasçılar arasında ikiden fazla ölen varsa ölen her bir mirasçı için vefat tarihi sırasına göre ayrı bir mesele kurulur ve her mesele yapılacak denkleştirme sebebiyle üst taraf-taki meselelerle bütünlüştürülür.

Münâseha işleminde dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de ölen mirasçının hissesini kendi mirasçılara taksim etmeye başlamadan önce kendisi gibi ilk ölen kişinin mirasçılarının olup da kendisinden önce ölen birine ayrıca mirasçı olup olmadığını kontrol etmektir. Eğer kendisinden önce ölen mirasçılara mirasçı olmuştusa onlardan payına düşeni de ilk payına eklemek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cürcânî, *Şerhu'l-Ferâʿizi's-Sirâciyye*, İstanbul 1322, s. 97-103; Mahmud Esad Seydişehrî, *Ferâidü'l-ferâiz*, İstanbul 1301, s. 285-294; Bilmen, *Kamus*², V, 381-385; Ali Himmet Berkî, *İslâm Hukukunda Ferâiz ve İntikal* (nşr. İrfan Yücel), Ankara 1985, s. 133-139; Vehbe ez-Zühayrî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletüh*, Dımaşk 1405/1985, VIII, 433-439; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul 1986, I, 430-434; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*, İstanbul 1991, s. 180-191; "Münâseha", *Mv.F.*, XXXIX, 63-68.

DAVUT YAYLALI

MÜNÂVELE

(المناولة)

Hadis alma yollarından biri.

Sözlükte "vermek" anlamına gelen *münâvele* kelimesi, hadis terimi olarak "hocanın kendi rivayetlerini içeren nüshayı rivayet etmesi için öğrencisine vermesi veya o nüshanın kendine ait olduğunu onaylaması" demektir. *Münâvelenin* icâzetli ve icâzetsiz olmak üzere iki türü vardır. İcâzetli *münâvele* başlıca şu şekillerde olur: a) Hoca, rivayet hakkına sahip olduğu hadisleri içeren bir nüshanın aslını veya asıl nüsha ile karşılaştırılmış bir kopyasını öğrencisinde kalmak veya yazıp iade etmek üzere verirken, "Bunlar benim falan kişi ya da kişilerden olan rivayetlerimdir, onları rivayet et" veya, "Bunları benden rivayet etmene icâzet verdim" gibi bir ifade kullanır. Hatîb el-Bağdâdî bunu icâzet türlerinin en üstünü kabul eder ve birçok muhaddisin böyle bir icâzeti semâ mertebesinde gördüğünü söyler (*el-Kifâye*, s. 466). b) Öğrenci, hocasının rivayet hakkına sahip olduğu hadisleri ihtiva eden asıl nüshasını veya onunla karşılaştırılmış kopyasını hocaya teslim eder. Hoca bunu dikkatli bir şekilde inceler ve yukarıda geçtiği şekilde öğrencisinin onları rivayetine izin verir. Bazı muhaddisler bu yönetime "arz" adını vermiştir. İbnü's-Salâh, "arzu'l-münâvele" dediği bu yöntemin hocaya rivayetlerini okuyarak kontrol ettirmek şek-

lindeki "arzu'l-kırâe" ile karıştırılmaması gerektiğini söyler. İlk usul âlimlerinin çoğu arzu'l-münâveleyi semâ mertebesinde kabul etmiştir (Hâkim en-Nîsâbü'rî, s. 256-257). Hâkim en-Nîsâbü'rî kendi devrinde bu yöntemin kötüye kullanıldığını, Süfyân es-Sevrî, Evzâî, Abdullah b. Mübârek, Ebû Hanîfe, İmam Şâfiî, Büveytî, Müzenî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Yahyâ b. Yahyâ ve İmam Mâlik'in arzı semâdan aşağı mertebede gördüklerini, kendisinin de onlara katıldığını söyler. c) Hoca öğrencisine istinsah etmesi için verdiği kitabı onun rivayet etmesine izin vermekle beraber öğrencisinden geri alır. Eğer öğrenci, daha sonraki bir zamanda hocasının kendisine verdiği nüsha ile karşılaştırılmış bir kopyasını güvenilir bir şekilde elde ederse ondan rivayette bulunması câizdir. Fakat bu kopya hocanın nüshasının aynı olmadığı için bu yöntem de anılan yöntemlerden aşağı mertebededir. d) Öğrencinin hocaya bir nüsha vererek ondaki hadislerin hocanın rivayeti olduğunu söylemesi ve bu nüshayı kendisine münâvele yoluyla vermesini ve rivayetine müsaade etmesini istemesidir. Hoca da nüshayı incelemeyen rivayetine izin verir. Hatîb el-Bağdâdî ve İbnü's-Salâh bu yöntemin câiz olmadığını söylerler.

İcâzetsiz münâvele (münâvele mücerrede) hocanın talebeye sadece bir nüsha verip, "Bunlar benim rivayetlerimdir" demesi, ancak bunun rivayetine icâzet verip vermediğini söylememesidir. Râmhürmüzî ve Hatîb el-Bağdâdî bunun câiz olduğunu belirtmekte, hatta Râmhürmüzî, hocanın bunları rivayet etmemesini söylese bile öğrencinin rivayet edebileceğini belirtmektedir (*el-Muḥaddisü'l-fâsil*, s. 451). İbnü's-Salâh icâzetsiz münâveleyi câiz görenleri ve görmeyenleri zikretmektedir (*Mukaddime*, s. 84-85). Münâvele yöntemiyle alınan rivayetleri naklederken hangi lafızların kullanılacağı tartışılmıştır. İcâzetli münâveleyi semâ mertebesinde kabul edenler onun semâda olduğu gibi "hadde-senâ, ahberenâ, enbeenâ" gibi tabirlerle rivayet edilebileceğini ileri sürer. İmam Mâlik ve İbn Şihâb ez-Zührî bunlardandır. İbnü's-Salâh, âlimlerin büyük çoğunluğu gibi kendisinin de icâzetsiz münâveleyi semâa yakın bir derecede görmediğini ve bir rivayetin münâvele yoluyla alındığını gösteren lafızlar kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Münâvele için özel bazı lafızlara yer veren hadisçiler olmuştusa da bu konuda standart bir kullanım sağlanamamış, bir rivayetin münâvele yoluyla alındı-

ğını açıkça gösteren ifadeler kullanılmamasının daha doğru olacağı kabul edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râmhürmüzî, *el-Muḥaddisü'l-fâsil* (nşr. M. Accâc el-Hatîb), Beyrut 1404/1984, s. 435-458; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Ma'rifetü 'ulûmi'l-ḥadîs* (nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin), Haydarâbâd 1935 → Medine - Beyrut 1398/1977, s. 256-261; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Muhammed Hâfız et-Tîcânî), Kahire 1972, s. 466-476; Kâdî İyâz, *el-İlmâ' (nşr. Seyyid Ahmed Sakr)*, Kahire 1389/1970, s. 82-83; İbnü's-Salâh, *Mukaddime*, Beyrut 1398/1978, s. 79-85; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs* (nşr. Ali Hüseyin Ali), Beyrut 1412/1992, II, 284, 318; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Kahire 1385/1966, I, 44-45; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-ḥaşiş*, Beyrut 1370/1951, s. 123; Rif'at Fevzi Abdülmutta-lib, *Tevşîku's-sünne fi'l-karnî's-şânî el-ḥicrî*, Kahire 1400/1981, s. 205-212; Talât Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, Ankara 1980, s. 282-286.

SALAHATTİN POLAT

MÜNÂVÎ, Muhammed Abdür-raûf (محمد عبد الرؤف المناوی)

Zeynüddin Muhammed Abdür-raûf
b. Tacîl'arîfîn b. Nüriddin Ali
el-Münâvî el-Haddâdî
(ö. 1031/1622)

Hadis âlimi, fakih ve sûfi.

952'de (1545) Kahire'de doğdu. Büyük dedesi Şehâbeddin Ahmed, VII. (XIII.) yüzyılda Tunus'taki Haddâde köyünden Mısır'daki Münyetü Benî Hasib'e gelip yerleştiği için Haddâdî ve Münâvî (Münevî), ayrıca Kâhîrî ve Şâfiî nisbeleriyle anılmıştır. Babası, dedesi ve büyük dedeleri de tanınmış âlimlerden olan Münâvî küçük yaşta Kur'ân-ı Kerim'i ve hadis, fıkıh, nahiv gibi ilimlere dair bazı metinleri ezberledi. Başta Arap diline dair ilimleri okuduğu babası ve en çok faydalandığı hocası Şemseddin er-Remlî olmak üzere Muhammed b. Sâlim et-Tablâvî, Muhammed b. Ali el-Bekrî ve Nüreddin İbn Gânim gibi âlimlerden tefsir, hadis, fıkıh ve tasavvuf okudu. Kendisinden oğulları Tâceddin Muhammed ve Zeynelâbidîn ile Süleyman el-Bâbilî, Ahmed b. Muhammed el-Makkarî ve Üchûrî faydalandı. Müctehid hâfızların sonuncusu kabul edilen Münâvî hadiste ve "zamanın Şâfiisi" diye anılacak kadar fıkıhta söz sahibi olduğundan mezhebinin tercihlerine aykırı da olsa daha sahih gördüğü hadisleri belirtmekten geri kalmadı. Tasavvuf terbiyesini Abdülvehhâb b. Ahmed eş-Şarânî'den aldı ve Halvetiyye, Bayramiyye, Şâzeliyye, Nakşibendiyye tarikatlarına intisap etti. Şâfiî nâibliğiyle görevlendirilen Münâvî bu görevi bırakarak evine

kapandı ve telifle meşgul oldu. Uzun süre kaldığı uzletten çıktıktan sonra Sâlihiyye Medresesi'nde hocalık yapmaya başladı. Münâvî 23 Safer 1031'de (7 Ocak 1622) Kahire'de vefat etti ve bugün Zâviyetü'l-Münâvî diye bilinen yere defnedildi. Babası ve iki oğlu da orada medfundur. Düşmanlarından birinin Münâvî'yi zehirlediği, tedavi maksadıyla aldığı ilaçlar dolayısıyla çok zayıfladığı ve sonunda öldüğü zikredilmektedir (Muhibbî, II, 413). Oğullarından Zeynelâbidîn fıkıh, ferâiz ve hesap alanında iyi yetişmiş bir âlim, Halvetiyye tarikatına mensup bir zâhid olup Münâvî'nin sağlığında vefat etmiştir (ö. 1026/1617). Babasının hayatına dair *İ'lâmü'l-ḥadîr ve'l-bâdî bi-tercemeti 'Abdirra'ûf el-Münâvî el-Haddâdî* adlı bir eser kaleme alan (Ârif Hikmet Ktp., nr. 3758) diğer oğlu Tâceddin Muhammed de İbnü'l-Fârız'ın *et-Tâ'îyyetü'l-küb râ* adlı kaside-sini şerhetmiş, babası hayatının son yıllarında rahatsızlandığında eserlerinin telifine yardım etmiştir.

Eserleri. A) Hadis. 1. Feyzü'l-ḳadîr şerḫu'l-Câmi'i's-şâgîr. Süyûtî'ye ait eserin şerhleri arasında en çok kabul görenidir. Münâvî hadisleri genişçe şerhetmiş, bazı yerlerde hadislerin râvileri hakkında bilgi vermiş, ancak çok defa hadisin sıhhatine dair görüş belirtmemiştir. Eser Alkamî'nin *el-Kevkebü'l-münîr fi şerḫi'l-Câmi'i's-şâgîr'i* ile (Kahire 1329), ayrıca sayfaların üst tarafında *el-Câmi'u's-şâgîr'in* metniyle birlikte altı cilt (Kahire 1356, 1357; Beyrut 1391/1972) ve Hamdî ed-Demirtaş Muhammed tarafından on üç cilt (Mekke-Riyad 1418/1998) halinde yayımlanmıştır. İbnü's-Siddîk Ebü'l-Feyz, bu kitaba *el-Müdâvî li-'ileli'l-Münâvî* adıyla dört büyük cilt hacminde bir hâşiyeyazarak Münâvî'nin hadisleri değerlendiren yaptığı hataları göstermiştir ('*Ali b. Ebi Tâlib*, neşredenin girişi, s. 17). 2. *et-Teysîr bi-şerḫi'l-Câmi'i's-şâgîr.* Fazla geniş bulunduğu *Feyzü'l-ḳadîr'i* bu çalışmasında üçte bir nisbetinde ihtisar eden Münâvî bu defa hadislerin sıhhat derecesini titizlikle belirtmiştir. Eser iki cilt olarak yayımlanmıştır (Hindistan 1286 [taş baskısı]; → Di- maşk, ts. [el-Mektebü'l-İslâmî]; Bulak 1286; Kahire 1980; Riyad 1408/1988). Mustafa Muhammed Amâre kitabı *Muḥtaşaru Şerḫi'l-Câmi'i's-şâgîr* adıyla ihtisar etmiştir (I-II, Kahire 1373). 3. *el-Câmi'u'l-ezher min ḥadîsi'n-nebiyyi'l-enver.* Müellif bu eserinde 30.000 hadisi derlemiş, bunlardan Süyûtî'nin *el-Câmi'u'l-kebir*'inde bulunmayanları göstermiş ve hadislerin sıhhat derecesini belirtmiştir (I-III,